

Nr 279.

Av herr **Ekdahl**, om åtgärder för beredande av ersättning åt av brott träffade personer, vilka icke genom i laga ordning utdömt skadestånd eller ersättning i annan form kunna hållas skadeslösa för dem tillfogade förluster.

De rättigheter, som en av brottsliga åtgärder träffad medborgare är tillförsäkrad i det moderna samhället, förete ofta ett föga reellt värde. Den, som tillfogats skada till person eller egendom genom en brottslig handling, äger visserligen mycket vidsträckta möjligheter att sätta rättsmaskineriet i gång. Han kan vid domstol yrka ersättning av brottslingen för den skada eller förlust, som han lidit. Men om den som begått brottet saknar möjligheter att betala utdömt belopp eller gör sig oåtkomlig, när detsamma skall utkrävas, så blir detta domstolsbeslut ingenting annat än en tom gest. — Det föreligger ofta en för den av skadan drabbade bitter motsats mellan lagstiftningens och de rättsvårdande organens positiva intresse för hans fall och samhällets möjligheter att upprätthålla ett effektivt rättsskydd.

I vissa fall — t. ex. då det är fråga om skada, som vållats av en ansvarslös eller kanske med otur behäftad bilförare och dylikt, fungerar visserligen rättsskyddet perfekt — om vederbörlig försäkringsplikt iakttagits, vilket dess bättre som regel torde vara fallet. Men hur ofta inträffar det inte, att t. ex. fattigt folk i synnerhet på landsbygden råkar illa ut genom övergrepp av kringstrykande individer, som tyvärr inte torde vara utrustade med någon form av ansvarighetsförsäkring. Det kan visst sägas, att den som blivit föremål för t. ex. inbrott har sig själv att skylla, därför att vederbörande inte skyddat sig medelst en stöldförsäkring. Men stöldförsäkringen ingår icke i det allmänna medvetandet på vår landsbygd ens hos de bättre lottade. Att den skall te sig som en orimlig utgift för landsbygdens fattigare befolkning är därför så mycket naturligare. — Man litar kanske i många fall på rättsskyddet, på samhällets förmåga att fånga in en brottsling och sätta makt bakom ordet när han blir fast — och så står man där — i praktiken rättslös, när olyckan drabbar.

En erfaren domare i en landsbygdsdomsaga har i en tidningsartikel såsom intryck från sin ämbetsutövning framhållit, att det i de flesta fall är fattigt folk eller åtminstone människor med en knapp försörjning som ute på landsbygden bli offer för tjuvar och våldsverkare. I vissa fall hyser man nog så stark skepsis, att man ingenting gör för att yrka skadestånd eller eljest hävda

sin rätt. I de flesta fall låter man väl dock i förhoppning om att få skadan ersatt åklagaren framställa ersättningsyrkande. Hur fåvitska dessa förhoppningar ofta äro, kunna förvisso våra landsfiskaler frambära många och gripande vittnesbörd om.

Det kanske kan synas onödigt att anföra exempel till belysande av det ovan sagda, men jag skall ändock tillåta mig nämna några fall.

Två kringdrivande »affärsmän» kommo in i en stuga, bebodd av en 83-årig änka. Medan den gamla var ute ett ögonblick, lade de sig till med ett skrin, innehållande hennes samlade besparingar, omkring 700 kronor. — När de efter en tid blevo fast, hade de givetvis förbrukat pengarna. Att den utdömda ersättningen aldrig någonsin kommer änkan till del, kan man betrakta som tämligen säkert. — Två ynglingar, som drevo omkring under förevändning av gårdfarihandel, bestulo en 70-årig ensamboende man på alla hans konstanter, flera hundra kronor. Vid häradsrätten gjordes en utförlig utredning om till vilket belopp kontanterna kunde anses ha uppgått, och ersättning dömdes ut — men den gamle går förvisso i graven utan att ha fått ut ett öre. — En tillfällighetsarbetare i ett skogshuggarläger bestal sina arbetskamrater på dessas hopsparade förtjänster, förvarade så där primitivt som det gärna måste bli fallet i en dylik förläggning. Även i detta fall en dom om ersättning, i praktiken utan något reellt värde.

Det lär inte i fall sådana som de här åberopade nyttja något till att räkna med den — förvisso synnerligen imaginära — möjligheten att brottslingen eller brottslingarna en gång kanske komma in i förhållanden, där ersättning stode att pressa fram. Vanligt enkelt folk saknar varje möjlighet att sätta i gång den apparat, som inför en sådan situation skulle kunna göras verksam.

Jag är fullt medveten om att frågan om att utsträckt samhällsskydd i antydd fall måste te sig mycket svårlöst. Jag tillåter mig dock att peka på vissa måhända tänkbara möjligheter.

De i anledning av begångna brott till statskassan inflytande bötesmedlen representera betydande årliga belopp; budgetåret 1944/45 uppgingo de till nära 5 miljoner. Vore det icke tänkbart att låta en del av dessa statsinkomster få en ganska moralisk användning genom att årligen avsätta någon del av inflytande bötesmedel till ett slags allmän skadeståndsfond. Möjligheterna att från denna erhålla ersättningar eller understöd borde i så fall ges så enkla och föga byråkratiska former som möjligt. — En av skada genom brottslig gärning drabbad, som synbarligen saknade möjlighet att utfå utdömt skadestånd och som ej heller hade utsikter att erhålla ersättning i annan form, kunde t. ex. vända sig till den allmänne åklagare, som utfört åtalet, för att få proceduren i gång. Åklagaren kunde förebringa behöflig utredning angående vederbörandes behov av ersättning från skadeståndsfonden och andra förhållanden av intresse för frågans bedömande. Eventuellt kunde domaren i orten avge yttrande innan ärendet slutligen överlämnades till den myndighet, som hade hand om skadeståndsfonden. — Om den skadestånds-

berättigade tillerkändes ersättning ur skadeståndsfonden, överginge givetvis därmed hans fordran hos brottslingen till statsverket, som säkerligen med vida större utsikter till resultat kunde vaka över att den skyldige icke sluppe undan, därest han komme i omständigheter, som gjorde honom betalningskapabel.

Med stöd av det ovan anförda tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande möjligheten att, där vederbörandes ekonomiska förhållanden det motivera, genom samhälleliga åtgärder bringa ersättning för eller lindra ekonomisk skada, som drabbat av brott träffade personer, vilka icke genom i laga ordning utdömt skadestånd eller genom ersättning i annan form kunna hållas skadeslösa för dem tillfogade förluster.

Stockholm den 23 januari 1947.

Thorvald Ekdahl.
